

Faiq Ələkbərlı
AMEA Fəlsəfə
İnstitutunun
aparıcı elmi işçisi,
dosent, fəlsəfə üzrə
fəlsəfə doktoru

(Əvvəli ötən sayımızda)

IV Yazı

Qeyd edək ki, rus bolşevikləri 1917-ci ildə Rusiyada hakimiyyəti ələ alıqdan sonra əvvəlcə bütün millətlərə azadlıq vəd etdiyi, hətta bunu yazılı şəkildə bəyan etdiyi halda, çox keçmədi ki, kommunizm məfkurəsindən işğalçılıq siyasəti kimi istifadə etməyə başladılar. Ancaq bunun yalnız birtərəfli, yəni beynəlmillət formada həyata keçirilməsinin mümkünsüzlüyünü anlayan rus bolşevikləri kommunizmə «milli forma» da verməyə başladılar. Başqa sözlə, onlar Marks və Engelsin kommunizm məfkurəsini rus milli maraqlarına uyğun şəkildə digər millətlərin şüurlarına yeritmək üçün sosializm ideyasına «milli» don geyindirməyə çalışdılar. Rus bolşevikləri kommunizm məfkurəsinin «milli» mahiyyətini belə izah edirdilər: formaca milli, məzmunca sosialist! Kommunizm ideyasına «milli» don geyindirməkdə onların məqsədi qeyri-rus millətlərinin özəllikdə türk xalqlarının şüurlarını dolaşdırmaq və müstəmləkə halına gətirmək idi. Başqa sözlə, rus bolşevikləri qeyri-rus millətlərini, özəllikdə türk xalqlarını zor-xoş inandımaq istəyirdilər ki, yalnız ruslar arasında deyil, guya Azərbaycan türkləri, Türküstan türkləri və başqa xalqların həyatında da sosializm inqilabı baş vermişdir. Sadəcə, Rusiyada sosializm inqilabı bir, Azərbaycanda digər, Türküstanda isə ondan bir qədər fərqli formada baş vermişdir. Beləliklə, Türk xalqları zor-xoş «rus kommunizmi»nin oyununun qurbanına çevrildilər.

Belə ki, keçmiş SSRİ dövründə Türküstanda, Azərbaycanda, Tatanstanda və başqa türk ölkələrində «milli» xüsusiyyəti sosializm adı altında, sözün həqiqi mənasında marksizmin dövlətsiz kommunist cəmiyyəti deyil, rus bolşeviklərinin «rus kommunizmi» quruldu. Bununla da, keçmiş SSRİ xalqlarının şüurlarında kommunizmə münasibətdə yeni bir ictimai şüur formalaşdırıldı. Elə bir şüur ki, orada vətəndaş nə özünü kommunist, nə də milli mənada dərk edə bilirdi. Bununla da, Türk xalqları «sovet vətəndaşı cəmiyyəti» və «kommunizm» adı altında daha çox ruslaşdırıldı. Bu, artıq idarəedənlər (rus bolşevikləri) üçün asan idarəolunan cəmiyyətlər (ukraynalı, azərbaycanlı, gürcü, qazax və b.) demək idi. Burada əsas məqam odur ki, idarəedənlər (rus bolşevikləri) özərindən əvvəlki imperiya sələflərinin yolunu (çar Rusiyası dövründəki rus mütləqiyyətçiləri) davam etdirməklə yanaşı, özərindən sonrakı sələflərini də düşünürdülər. Belə ki, bir gün SSRİnin dağılmasının mümkünlüyünü nəzərə alaraq, gələcəkdə imperiya tefəkkürünü davam etdirənlər üçün (məsələn, indi buna «rus avrasiyaçılığı» nümunə ola bilər), sovet dövründə idarəolunan millətlər halına gətirilmiş cəmiyyətləri daim tezyiq altında saxlamağın planlarını da cızmışlar. Fikrimizcə, keçmiş SSRİ-nin tərkibindəki xalqların marksizmin banilərini kommünizmini deyil, rus imperiya tefəkkürünün daşıyıcıları olan bolşeviklərin «rus kommunizmi»nin psixoloji tezyi-

qi altında olduğu bir dövrdə «rus avrasiyaçılığı»nın postsovet məkanında yayılması çox ağıllı düşünülüb bir ideyadır. Çünki Rusiyada yaxşı anlayırlar ki, keçmiş SSRİ xalqları hər il sovet ideologiyasından uzaqlaşır və bu uzaqlaşma yeni nəsillə və yeni tefəkkür deməkdir. Yeni nəsillə sovet nəsilləni get-gədə inkar etməsi isə, rus imperiyası tefəkkürünə daban-dabana ziddir.

Ona görə də, yeni rus ideoloqları keçmiş SSRİ xalqları arasında imperiya tefəkkürünə cavab verən sovet nəsillə tarix səhnəsindən getmədən «rus avrasiyaçılığı»nı həyata keçirməyə çalışırlar. Onlar yaxşı anlayırlar ki, ötən 25 ilin üzərinə bir 10, yaxud 20 il gələrsə, keçmiş SSRİ xalqlarını yeni nəsillə rus imperiya tefəkkürünü yaxına belə buraxmayacaqlar. Bu baxımdan rus ideoloqları üçün avrasiyaçılıq im-

periya tefəkkürünü davam etdirməyin bir vasitəsidir. «Avrasiyaçılıq» kimi imperialist ideyaya qarşı milli şüur formalaşdırılmalı deyil, o zaman Rusiya Federasiyasının parçalanması daha real olacaqdır. Hər halda, müstəqil bir Türk Birliyi ortaya çıxarsa Rusiya nəinki Azərbaycana, Qazaxıstana, Özbəkis-

tan, Türkmənistan, Qırğızıstana əl sürə biləcək, üstəlik belə bir niyyətə düşərsə artıq qarşısında bir yox, bir neçə Türk dövlətini görməli olacaqdır. Çünki bu gün neinki müstəqil Türk dövlətləri, hətta Rusiya Federasiyasının tərkibindəki Türk muxtar respublikalarının da milli vətənlərini tanımaq zorunda qalacaqdır.

Özəlliklə, Rusiya İslam dinini ikinci rəsmi din, Türk dilini ikinci rəsmi dil elan etməklə «Avrasiyaçılıq» məsələsində Qərbəbenzər imperialist deyil, qərbilərlə qarşı mübarizədə bərabər və ədalətli formada olduğunu ortaya qoya bilər. Eyni zamanda, Rusiya Avrasiyaçılığın İslam-Türk Dünyasının əleyhinə deyil, Qərbdən özünümdəfiə xarakterli olduğunu inandımaq

şüurə ki, əgər müstəqil, heç bir kənar qüvvədən asılı olmayan Türk Birliyi gerçəkləşsə, o zaman Rusiya Federasiyasının parçalanması daha real olacaqdır. Hər halda, müstəqil bir Türk Birliyi ortaya çıxarsa Rusiya nəinki Azərbaycana, Qazaxıstana, Özbəkis-

tan, Türkmənistan, Qırğızıstana əl sürə biləcək, üstəlik belə bir niyyətə düşərsə artıq qarşısında bir yox, bir neçə Türk dövlətini görməli olacaqdır. Çünki bu gün neinki müstəqil Türk dövlətləri, hətta Rusiya Federasiyasının tərkibindəki Türk muxtar respublikalarının da milli vətənlərini tanımaq zorunda qalacaqdır.

Özəlliklə, Rusiya İslam dinini ikinci rəsmi din, Türk dilini ikinci rəsmi dil elan etməklə «Avrasiyaçılıq» məsələsində Qərbəbenzər imperialist deyil, qərbilərlə qarşı mübarizədə bərabər və ədalətli formada olduğunu ortaya qoya bilər. Eyni zamanda, Rusiya Avrasiyaçılığın İslam-Türk Dünyasının əleyhinə deyil, Qərbdən özünümdəfiə xarakterli olduğunu inandımaq

şüurə ki, əgər müstəqil, heç bir kənar qüvvədən asılı olmayan Türk Birliyi gerçəkləşsə, o zaman Rusiya Federasiyasının parçalanması daha real olacaqdır. Hər halda, müstəqil bir Türk Birliyi ortaya çıxarsa Rusiya nəinki Azərbaycana, Qazaxıstana, Özbəkis-

tan, Türkmənistan, Qırğızıstana əl sürə biləcək, üstəlik belə bir niyyətə düşərsə artıq qarşısında bir yox, bir neçə Türk dövlətini görməli olacaqdır. Çünki bu gün neinki müstəqil Türk dövlətləri, hətta Rusiya Federasiyasının tərkibindəki Türk muxtar respublikalarının da milli vətənlərini tanımaq zorunda qalacaqdır.

Türk birliyinin gerçəkləşməsi yolları: Problemlər və perspektivlər

şüurə ki, əgər müstəqil, heç bir kənar qüvvədən asılı olmayan Türk Birliyi gerçəkləşsə, o zaman Rusiya Federasiyasının parçalanması daha real olacaqdır. Hər halda, müstəqil bir Türk Birliyi ortaya çıxarsa Rusiya nəinki Azərbaycana, Qazaxıstana, Özbəkis-

tan, Türkmənistan, Qırğızıstana əl sürə biləcək, üstəlik belə bir niyyətə düşərsə artıq qarşısında bir yox, bir neçə Türk dövlətini görməli olacaqdır. Çünki bu gün neinki müstəqil Türk dövlətləri, hətta Rusiya Federasiyasının tərkibindəki Türk muxtar respublikalarının da milli vətənlərini tanımaq zorunda qalacaqdır.

Özəlliklə, Rusiya İslam dinini ikinci rəsmi din, Türk dilini ikinci rəsmi dil elan etməklə «Avrasiyaçılıq» məsələsində Qərbəbenzər imperialist deyil, qərbilərlə qarşı mübarizədə bərabər və ədalətli formada olduğunu ortaya qoya bilər. Eyni zamanda, Rusiya Avrasiyaçılığın İslam-Türk Dünyasının əleyhinə deyil, Qərbdən özünümdəfiə xarakterli olduğunu inandımaq

şüurə ki, əgər müstəqil, heç bir kənar qüvvədən asılı olmayan Türk Birliyi gerçəkləşsə, o zaman Rusiya Federasiyasının parçalanması daha real olacaqdır. Hər halda, müstəqil bir Türk Birliyi ortaya çıxarsa Rusiya nəinki Azərbaycana, Qazaxıstana, Özbəkis-

tan, Türkmənistan, Qırğızıstana əl sürə biləcək, üstəlik belə bir niyyətə düşərsə artıq qarşısında bir yox, bir neçə Türk dövlətini görməli olacaqdır. Çünki bu gün neinki müstəqil Türk dövlətləri, hətta Rusiya Federasiyasının tərkibindəki Türk muxtar respublikalarının da milli vətənlərini tanımaq zorunda qalacaqdır.

1 Əfəndiyev S.M. Seçilmiş Əsərləri. İki cild. 2-ci cild. Bakı, 1990, səh.325